

Täysistunto

Tiistai 17.10.2023 klo 14.00—19.03

6. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi säteilylain 75 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 76/2023 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 6. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan.

Keskusteluun varataan tässä vaiheessa enintään 30 minuuttia. Jos puhujalistaa ei tässä ajassa käydä loppuun, asian käsittely keskeytetään ja sitä jatketaan muiden asiakohtien jälkeen. — Ministeri Grahn-Laasonen, olkaa hyvä.

Keskustelu

16.38 **Sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Nyt hieman aihepiiri ja tunnelma vaihtuvat.

Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi säteilylain 75 §:ää. Esitys koskee umpilähteiden käytön jatkamisen sallimista voimassa olevassa säteilylaissa säädetyn määräajan jälkeen.

Umpilähteellä tarkoitetaan sellaista radioaktiivista ainetta sisältävää säteilylähdetä, jonka rakenne tai ominaisuudet estävät radioaktiivisen aineen leviämisen ympäristöön. Umpilähteitä käytetään teollisuudessa esimerkiksi mittalaitteissa ja terveydenhuollossa esimerkiksi sädehoidon laitteissa.

Nykyisen säteilylain mukaan umpilähde on poistettava käytöstä viimeistään silloin, kun 40 vuotta on kulunut sen vaatimuksenmukaisuuden osoittamisesta.

Nykyinen säteilylaki tuli voimaan 15. joulukuuta 2018. Tuolloin umpilähteiden käytöstä poistolle asetettiin viiden vuoden siirtymäaika. Vanhat umpilähteet, joiden vaatimustenmukaisuuden osoittamisesta on kulunut yli 40 vuotta, on siis poistettava käytöstä viimeistään 15. joulukuuta 2023. Säteilyturvakeskuksen mukaan tällaisia umpilähteitä on Suomessa 145.

Korvaavien umpilähteiden saatavuudessa on ollut ongelmia viime vuodesta alkaen. Esimerkiksi säteilymittareiden ja dosimetrien testaukseen käytettävien korkea-aktiivisten umpilähteiden korvaaminen vastaavan suuruisilla umpilähteillä ei tämänhetkisessä tilanteessa ole mahdollista.

Umpilähteiden käytön jatkamisen salliminen on tarpeen myös siksi, ettei kaikille umpilähteille ole olemassa loppusijoitusratkaisua. Lisäksi umpilähteiden omistajat tarvitsevat lähteiden käytöstä poistamiseen yleensä ulkoista apua. Tähän tarvittavia osaavia toiminnanharjoittajia on niukalti saatavilla Suomessa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 43/2023 vp

Esille nousseiden ongelmien vuoksi sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Säteilyturvakeskusta laatimaan muistion tilanteen vaatimista toimenpiteistä. Eräänä toimenpiteenä on esitetty umpilähteiden käytön jatkamisen sallimisen mahdollistamista niissä tilanteissa, joissa se on turvallista ja tarkoituksenmukaista.

Lakimuutoksen tavoitteena on mahdollistaa umpilähteiden käytön jatkaminen tilapäisesti ja turvallisesti, kunnes haasteet on saatu ratkaistua. Toiminnanharjoittajan tulisi erikseen hakea lupaa käytön jatkamiselle.

Arvion umpilähteen käytettävyyden jatkamisesta tekisi Säteilyturvakeskus, joka voisi sallia umpilähteiden käytön jatkamisen enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Säteilyturvakeskus arvioisi aina tapauskohtaisesti myönnettävän lisäajan pituuden. Lisäaikaa ei siis automaattisesti myönnettäisi viideksi vuodeksi.

Lisäaika edellyttäisi varmistumista umpilähteen eheydestä ja turvallisesta käytöstä. Lisäksi lisäaika edellyttäisi, ettei umpilähteen käytöstä poistaminen tai korvaavan umpilähteen hankkiminen ole kohtuudella toteutettavissa. Arvioinnissa otettaisiin huomioon umpilähteen ikä ja käyttöolosuhteet. Esimerkiksi laboratorioissa umpilähteet säilyvät ehjinä hyvinkin pitkään, kun taas teollisuudessa ne voivat kulua nopeammin.

Jos lakia ei säädetä, on todennäköistä, että osa umpilähteiden käyttöä edellyttävästä toiminnasta vaikeutuu tai lakkaa kokonaan. Lisäksi osa käytöstä poistetuista umpilähteistä tulisi väliaikaisvarastoida niiden loppusijoitukseen liittyvien ratkaisemattomien haasteiden vuoksi. Tätä vaihtoehtoa ei voida pitää tarkoituksenmukaisena ratkaisuna.

Ongelmien välttämiseksi laki pitäisi saada voimaan mahdollisimman pian, viimeistään 15. joulukuuta 2023 — eli tänä vuonna. Jos toiminnanharjoittaja hakisi lupaa kahden kuukauden kuluessa lain voimaantulosta, umpilähteen käyttöä saisi jatkaa, kunnes Säteilyturvakeskus on ratkaissut hakemuksen. Jos lakia ei muuteta, kaikki umpilähteet, joiden vaatimustenmukaisuuden osoittamisesta on kulunut yli 40 vuotta, on poistettava käytöstä joulukuun määräaikaan mennessä. Tämä jää, arvoisa eduskunta, teidän harkintaanne.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Autto.

16.42 Heikki Autto kok: Arvoisa rouva puhemies! Kiitos ministeri Grahn-Laasoselle tämän tärkeän joskin hieman teknisluontoisen mutta mielestäni kuitenkin erittäin vakavan lakiesityksen esittelemisestä. Tosiaan ministerikin tietää, että 40 vuottahan nyt ei ole ikä eikä mikään, mutta näin on kuitenkin säädetty, että 40 vuoden ikäiset radioaktiiviset umpilähteet täytyisi käytöstä poistaa. Ja Suomi, joka on varmasti koko maailmassa tällainen ydinturvallisuuden aivan erityinen mallimaa, osaaaja monella mielellä, huolehtii tietysti siitä, että meillä säteilyturvallisuus on aivan erinomaisella tasolla, joten siinä mielessä varmasti nämä aiemmin säädetyn lain perustelut ovat aivan paikallaan.

Mutta nyt tässä ministerin puheenvuorossa ei tosiaan mainittu sitä varsinaista syytä sille, miksi ollaan tilanteessa, jossa näitä uusia korvaavia umpilähteitä ei saada. Niiden saatavuus on siis heikentynyt ratkaisevalla tavalla. Syy on Venäjä. Venäjän aloittama kaamea sota Euroopassa Ukrainaa vastaan, Venäjän aloittama kaamea sota maailmassa rauhaa ja oikeudenmukaista järjestystä vastaan on se syy, miksi tietenkään Venäjän kanssa ei kaupaa käydä myöskään näillä umpilähteillä, eivätkä silloin niiden käyttäjät pysty palauttamaan näitä lähteitä valmistajalle eikä valmistajilta saada uusia umpilähteitä näihin välttämättömiin prosesseihin, joissa teollisuus ja esimerkiksi terveydenhuolto näitä tarvitsevat. Tai kuten ministeri hyvin kuvasi, niitä käytetään vaikkapa sitten säteilymittareiden kalib-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 43/2023 vp

rointiin ja muuhun tällaiseen arjenkin turvallisuutta esimerkiksi teollisuudessa ja sairaanhoidossa varmistaviin prosesseihin.

Joten, arvoisa puhemies, mielestäni meidän pitää eduskuntana antaa vahva tuki paitsi tälle lakiesitykselle, että näitä laitteita voidaan Suomessa käyttää, niin ennen kaikkea Euroopan strategisen autonomian vahvistamiselle. Meidän täytyy kyetä olemaan riippumattomia tällaisten strategisesti tärkeiden, kriittisten tuoteryhmien kohdalla — vaikka tässäkin kyseessä on hyvin pieni, tietty hyvin kohdennettu tuoteryhmä — ennen kaikkea Venäjästä mutta tulevaisuudessa myös muista autoritäärisistä hallinnoista. Ei voi olla niin, että jäisimme jonkun autoritäärisen hallitsijan tahdon valtaan tällaisissa arjen kannalta tärkeissä tuoteryhmissä.

Elikkä tässä mielessä, arvoisa puhemies, puhemiesneuvoston esitys siitä, että asia lähetetään asianmukaiseen valiokuntakäsittelyyn, on ilman muuta perusteltu, mutta toivottavasti tämä konkreettisenä esimerkkinä vahvistaa sitä meidän tahtoa nimenomaan Euroopan strategisen autonomian lujittamiseen.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Joona Räsänen.

16.45 Joona Räsänen sd: Arvoisa puhemies! Nyt olemme varmasti meistä monen ydinosaamisalueella. Itsekin aloitin perehtymisen tähän asiaan käyttämällä Googlea ja googlettamalla, että mikä ihme ”umpilähde” on. [Naurua] Kun tiedän, että täällä on paljon fiksumpia edustaja kuin minä itse, niin ehkä saatan kuitenkin kertoa teille sen, minkä te tiedätte aivan varmasti jo tässä vaiheessa: Kyseessä on siis teollisesti valmistettu laite, jonka sisään on laitettu radioaktiivista ainetta. Siitähän tässä on kysymys. Kun olemme tekemisissä nyt umpilähteiden kanssa, jotka siis sisältävät radioaktiivista ainetta ja sitä kautta aiheuttavat säteilyä, jota tarvitaan niin teollisuuden kuin lääkehuollon ja terveydenhuollon erilaisissa prosesseissa, niin on totta kai tärkeää, että huolehditaan myös säteilyturvallisuudesta. Siihenhän tämä esitys keskittyy.

Niin kuin tässä vastuuministeri toi ja edellisessäkin puheenvuorossa tuotiin esille, niin tämä muutos on tarpeellinen. Tätähän myös lausuntoaikana lausunnonantajat kannattivat esittäen kuitenkin pieniä teknisluonteisia muutoksia, joita myös osittain hallitus tähän esitykseen on tehnyt. Siltä osin voin lämpimästi tukea sitä ajatusta, että tämä muutos mahdollisimman nopeasti saataisiin voimaan.

Arvoisa puhemies! Sitten ehkä ne kaksi asiaa, joita tämä esitys ei vielä ratkaise.

Elikkä ensimmäisenä juuri se asia, johon edustaja Autto tässä hyvin viittasi. Tosiasiassa meillä on tällä hetkellä huutava pula näistä umpilähteistä johtuen juuri siitä, että se paikka, josta näitä aikaisemmin on hankittu, tällä hetkellä on niin sanotusti mustalla listalla. Elikkä Venäjän aiheuttama hyökkäyssota on johtanut oikeutettuihin pakotteisiin, ja niitä pakotteita pitää noudattaa, ja pitää huolehtia myös siitä, että muut noudattavat. Tästä tulaa juuri siihen, mikä on meidän oma kykymme myös laajemmin Euroopan unionissa vastata tähän strategisen autonomian tarpeeseen, joka tässäkin asiassa nyt tulee esille.

Toinen kysymys liittyy, arvoisa puhemies, siihen, että tämä esityshän itsessään ei poista sitä ongelmaa, joka liittyy sitten näiden käytöstä poistettavien umpilähteiden lopulliseen poistamiseen. Siinähan olemme tosiasiallisesti myös sen asian kanssa tekemisissä, että meillä Suomessa valitettavasti tähän asiaan liittyvää osaamista on kohtuullisen rajallisesti, samoin laitteita, joita vaaditaan, ja toisekseen sitten ihan nämä loppusijoituspaikat ovat kiiven alla.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 43/2023 vp

Toivon todella, että jatkossa myös näihin kysymyksiin saadaan muutoksia, jotta todella pystytään huolehtimaan siitä, että umpilähteiden käytössä huolehditaan myös tästä säteilyturvallisuudesta. Totta kai tämä muutos on tarpeellinen, jotta ne toimijat, jotka näitä tarvitsevat, kykenevät kuitenkin nyt jatkamaan näiden laitteiden käyttöä, joilla edelleen vielä käyttöikää olisi jäljellä.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Valkonen.

16.48 Ville Valkonen kok: Arvoisa puhemies! Täytyy heti alkuun kehua edustaja Räsänen puheenvuoron alkua, että kerrankin löytyy edustaja, joka on rehellinen tässä salissa, [Puhuja naurahtaa] näin kevennyksenä.

Mutta Suomihan on paljon kokoaan suurempi ydinosaamisen ja säteilyosaamisen maa. Me ollaan ensimmäisiä, jotka ovat esimerkiksi loppusijoituksen ratkaisseet. Tästä osaamisesta: Kuten edustaja Autto totesi strategisen autonomian osalta, että meille on eurooppalaisina tärkein varmistaa, että tulevaisuudessa saamme kriittisiä raaka-aineita ja saamme kriittisiä teknologiatuotteita kaikissa tilanteissa, niin ehkä jopa vielä kriittisempää on varmistaa, että meidän kriittistä teknologiaamme ei päädy tämän autoritaarisen leirin valtioiden käsiin missään olosuhteissa. Ja aina, kun säteilyteknologiasta ja ydinteknologiasta puhutaan, niin tämä näkökulma on nykyään äärettömän tärkeä, koska geopoliittinen kilpailu on johtanut siihen, että nämäkin teknologiat ovat kiinnostuksen kohteena.

No, toinen vähän samankaltainen näkökulma on se, että myöskin meidän aikakautemme on nähnyt monenlaisen terrorismin ja turvallisuushuonon nousun. Säteilylähteet ovat potentiaalisia aseita, potentiaalisia tuhovälineitä, myöskin, kun ne alun perin on muuhun tarkoitukseen suunniteltuja. Säteilyturvallisuudesta huolehtiminen on tästäkin näkökulmasta äärettömän tärkeää.

Itse lakiesitykseen toivon, kuten muutkin täällä, että pystymme tässä nopeassa aikataulussa nyt osoittamaan, että me pystymme vastaamaan maailmanpolitiikan esille heittämiin haasteisiin ja hoitamaan tämänkin lainsäädäntöteknisen prosessin pikaisesti eteenpäin. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Haluaako ministeri kommentoida? — Olkaa hyvä.

16.50 Sosiaaliturvaministeri Sanni Grahn-Laasonen (vastauspuheenvuoro): Kiitos, arvoisa puhemies! Vain hyvin lyhyesti totean, että kiitos asiallisesta keskustelusta ja eduskunnalle näissä kommenteissa esille tulleesta myönteisestä suhtautumisesta, että tässä ajassa pystyttäisiin tämä tärkeä lakiesitys tuomaan.

Niin kuin tässä kävi hyvin ilmi, niin merkittävä tekijä on ollut Venäjän raaka-ainehyökkäyssota Ukrainaan, joka on vaikuttanut hyvin moneen meidän yhteiskunnassa. Tässä on yksi hallituksen esitys, joka myöskin osaltaan liittyy tähän huoltovarmuustilanteeseen ja raaka-aineiden saatavuuteen ja materiaalien saatavuuteen ja kriittisten raaka-aineiden ja teollisuuden prosessien turvaamiseen.

Tämä Venäjän hyökkäyssota on vaikuttanut korvaavien umpilähteiden saatavuuteen, ja vaikka vaihtoehtoja toki on muitakin ja niitä etsitään, niin tämä lisäaika on varmasti tässä kohdassa tarpeellinen. Niin kuin tuli esiin puheenvuoroissa edustajilta, niin Suomi vahvistaa varautumistaan ja huoltovarmuuttaan ja meillä on vahvaa osaamista tällä säteilyturvallisuuksien alalla. — Kiitos, arvoisa puhemies!

Pöytäkirjan asiakohta PTK 43/2023 vp

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan.